

УДК 355.1

Р.С. Іваницький

Національна академія Служби безпеки України, Київ

ОРГАНІЗАЦІЯ СПІЛЬНИХ ДІЙ РОЗВІДУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ РЕГУЛЯРНИХ ВІЙСЬК І ПАРТИЗАНСЬКИХ ФОРМУВАНЬ НА ТЕРИТОРІЇ, ЩО ОКУПОВАНА ПРОТИВНИКОМ

Зроблено висновок, що у сучасних умовах шаблонне використання класичних форм і способів партизанської боротьби недоцільне. Потрібен пошук та застосування нових форм партизанської боротьби. Одною із таких форм є розробка в Україні окремої системи організації і здійснення партизанського опору на окупованій території. У зв'язку з цим перелік завдань територіальної оборони доцільно доповнити ще одним завданням: участь в організації та здійсненні опору на території, що окупована противником.

Ключові слова: партизанське формування, розвідувальний підрозділ, окупація.

Вступ

Згідно з Конституцією України [1, ст. 17] захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішою функцією держави, справою всього українського народу. Однією із форм збройної боротьби народних мас за незалежність своєї країни, її суверенітет і територіальну цілісність є партизанська боротьба, яка ведеться на своїй території, що окупована противником [2]. У існуючих наукових публікаціях [3, 4] висвітлено значний світовий досвід у організації і здійсненні партизанського опору. Однак більшість цих публікацій стосується організації повстанського партизанського опору на території інших держав. Проблемні питання організації партизанської боротьби в умовах сьогодення на території нашої держави у разі можливої окупації її агресором, висвітлені недостатньо.

У зв'язку із швидкоплинністю сучасних збройних конфліктів, розширенням політичних уподобань і економічних інтересів населення, відсутністю сильної індивідуальної мотивації до збройного опору, виникнення масового всенародного партизанського руху в Україні (в умовах можливої окупації), як це було під час Великої Вітчизняної війни СРСР 1941 – 1945 рр., видається неможливим. Тому у сучасних умовах потрібне використання новітніх форм і способів партизанської боротьби, враховуючи сучасний розвиток військових сил і засобів існує необхідність наукової розробки та практичного впровадження нових форм партизанської боротьби.

Основна частина

Одним із “історичних полігонів” на фоні якого може вивчатись партизанська боротьба є Велика Вітчизняна війна (ВВВ). Темпи розгортання партизанської боротьби у ВВВ були низькими; вони відповідали темпам тодішньої війни. Така динаміка створення і розвитку опору у сучасних умовах, неприйнятна. Планування організації партизанського опору повинне бути здійснено до початку воєнних дій. Після вторгнення противника і захопту ним частини території розгортання партизанського опору

повинно іти за заздалегідь підготовленими планами. Для воєнної науки стосовно умов України, якщо не зважати на політичні протилежні оцінки, досить важливим є досвід дій українського повстанського руху (1940 – 1950 рр.) [6], які за визначенням [7] є партизанськими. Однак, достатньо глибокого воєнно-фахового аналізу тактики дії цих збройних (ірегулярних) формувань у сучасній науковій літературі ще не з'явилося. При окупації адміністративне управління на окупованій території здійснюється державою, що окупує. Відповідно до норм міжнародного права окупована територія залишається територією тої держави, якій вона належала до окупації, її доля може бути змінена в результаті післявоєнного врегулювання. Влада, що окупує, вправі підпорядкувати населення дії своїх постанов, необхідних для управління територією й забезпечення безпеки окупаційних військ. Постанови окупаційної влади набувають чинності після опублікування й доведення до населення на його мові.

Разом з тим норми міжнародного права вимагають поважати існуючі в країні закони, традиції й звичаї корінного населення, забороняють примушувати жителів зайнятої території до дачі відомостей про армію своєї країни, засоби оборони, а також до присяги на вірність ворогові. На зайнятій території забороняються колективні покарання й інші міри залякування й терору, а також узяття заручників. Населення окупованої території не можна примушувати служити в збройних силах або спеціальних частинах окупанта; забороняється всякий тиск або пропаганда на користь добровільного вступу в його армію. Не допускається залучення населення окупованих територій до воєнних операцій, а також його переміщення на територію держави, що окупує, або територію будь-якої іншої держави. Держава, що окупує, не повинна переміщати частину свого цивільного населення на окуповану нею територію; забороняється всяке знищення рухомого або нерухомого майна, що є індивідуальною або колективною власністю приватних осіб або держави, громад, суспільних або кооперативних організацій, що не є абсолютно необхідним для воєнних операцій

Разом з тим, недостатньо узагальненими і відпрацьованими є принципи та способи застосування сил спеціального призначення (ССП) для ведення спільних з партизанськими формуваннями дій на власній території, що окупована агресором. При цьому під *силами спеціального призначення* пропонується розуміти частини і підрозділи ЗС України та інших визначених чинним законодавством збройних формувань, які наділені повноваженнями стосовно виконання спеціальних завдань. Під *партизанськими формуваннями* в даному випадку розуміємо з'єднання, частини та підрозділи ЗС України та інших військових формувань, що вивільнились від територіальної оборони під час окупації території противником. Більшість з вітчизняних авторів присвятили свої наукові праці застосуванню власних ССП та організації партизанської боротьби на чужих територіях, тобто на територіях інших держав, що ж стосується власної території, то достатньо вивченою є лише тактика дій незаконних збройних формувань, які, частіше всього, не є комбатантами і статусу партизанів не мають, та тактика боротьби з такими формуваннями.

Аналіз досліджень у галузі військових наук, виконаних в Україні, показує, що у прямій постановці питання розробки рекомендацій щодо порядку дій підрозділів спеціального призначення й партизанських формувань при спільному виконанні завдань на окупованій території в різних умовах обстановки не розроблялися.

Під „*спеціальною партизанською операцією (СПО)*” – будемо розуміти сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, місцем та часом партизанських дій, що проводяться підрозділами спеціального призначення регулярної армії та партизанськими загонами чи бойовими групами на окупованій території протягом відносно короткого часу для вирішення спеціального завдання.

Нова за змістом форма партизанських дій така як спеціальна партизанська операція, передбачає спільне бойове застосування підрозділів спеціального призначення регулярних військ та партизанських формувань для вирішення спеціальних завдань на території, що тимчасово зайнята противником.

На нашу думку, розширення переліку завдань територіальної оборони та системи планів, що розробляються в облдержадміністраціях, в центральних органах виконавчої влади та в оперативному командуванні ЗС України та доповнення Зведеного плану територіальної оборони України, спеціальним розділом “Порядок розгортання та ведення збройного опору на територіях, що тимчасово зайняті (окуповані) противником”, що дозволяє за рахунок комплексного застосування частин та з'єднань, що вивільнились від виконання завдань територіальної оборони, та спеціальних підрозділів оперативного угруповання спеціального призначення і з урахуванням інших реалій сьогодення та з найменшими витратами завчасно будувати ефективну систему збройного опору на випадок захоплення противником частини території країни.

Варто зауважити, що методика планування спеціальних партизанських операцій, яка на відміну від відомих методик, базується на науково обґрунтованому визначенні форми дій – спеціальної партизанської операції та способу проведення спеціальної партизанської операції, як порядку дій розвідувальних груп спеціального призначення і партизанських бойових груп, що має просторово-часову багатопараметричну структуру і ураховує всі основні фактори і елементи процесів підготовки операції, здійснення спеціального впливу на об'єкт та виходу з бою, та на застосуванні необхідного математичного апарату для прийняття рішень щодо способу дій на окремих етапах операції, які піддаються математичній формалізації при абсолютному пріоритеті особи, що приймає рішення.

У збройному конфлікті міжнародного характеру воюючі сторони представлені насамперед своїми збройними силами. Відповідно до Додаткового протоколу I і Женевської конвенції 1949 року [7], збройні сили воюючих країн, складаються із всіх організованих збройних сил, груп і підрозділів, що перебувають під командуванням особи, відповідальної перед цією стороною за поведження своїх підлеглих, навіть якщо ця сторона представлена урядом або владою, не визнаними противною стороною. Такі збройні сили підкоряються внутрішній дисциплінарній системі.

Учасників збройних конфліктів можна умовно розділити на дві групи: що борються (комбатантів) і не борються (не комбатантів).

Відповідно до Додаткового протоколу, особи, що входять до складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті, і приймають особисту участь у діях, є комбатантами. Тільки за комбатантами визнається право застосовувати військову силу. До них самих припустиме застосування в ході дій вищої міри насильства, тобто фізичного знищення.

Окупація, незалежно від політичних, економічних і інших умов, у яких вона здійснюється, завжди зустрічає протидію окупаційній владі. Ця протидія організаційно формується як рух опору.

Рух опору – це організоване населення, яке протидіє окупаційній владі і використовує різноманітні методи від пасивних до жорстких активних. Рух опору виникає тоді, коли частка населення, що має велику мотивацію протидіяти окупаційній владі, не може більше відстоювати свої права мирними та легальними методами [8]. Опір виникає тоді, коли між населенням і окупаційною владою існують розбіжності в політичній, соціальній, економічній або релігійній сферах. Ці розбіжності, зазвичай, виникають тоді, коли окупаційна влада придушує права місцевого населення, або виникає загроза їх життю та свободі.

При повному розгортанні рух опору включає центральне керівництво, підпільні організації й партизанські формування, які перебувають у тилу під контролем і керівництвом оперативних загонів сил спеціальних призначення. Особовий склад підрозді-

лів, перед яким стоїть завдання розгортання руху опору, засилається на окуповану територію або діє із території що контролюється урядовими військами.

Опір може бути активний або пасивний. Пасивний опір може проявлятися у вигляді незадоволення, що тліє і яке потребує тільки керівництва щоб перерости у активний опір. Рух опору також може бути озброєний і неозброєний. Неозброєною боротьбою добиваються зриву політичних, економічних і військових заходів противника. Озброєною боротьбою, вирішують кінцеві цілі. Бойові дії здійснюються на території яка контролюється противником і проводяться, в основному, місцевими силами при різному ступені зовнішнього керування. Військові операції руху опору, зазвичай, підтримуються як відкритими так і потайними політичними та економічними засобами.

Дехто вступає до руху опору тому, що бажає вижити, інші мають ідеологічні переконання. Але всі, незважаючи на початкову мотивацію, пов'язані разом у боротьбі з загальним ворогом. Частина населення приймає участь в русі опору як бійці партизанських сил, інша періодично виступає у ролі бійців або є членами підпілля.

Як показав досвід дій, перемога як мета дій у будь-якому протисторстві, а у війні особливо, принципово досягалася двома методами: подоланням опору противника; позбавленням його здатності до ведення боротьби.

Подолання опору противника здійснюється у відкритому збройному зіткненні сторін за допомогою дій на фронті. Основними видами дій є наступ й оборона. Звідси наступальні, оборонні й інші бойові дії по розгрому і знищенню противника у відкритому збройному зіткненні - є звичайні бойові дії, що відносяться до першого, звичайного методу ведення війни. Саме цей спосіб досягнення перемоги викладено у відповідних складових частинах теорії воєнного мистецтва і практично абсолютизовано.

Позбавлення противника здатності до опору і до боротьби в цілому здійснюється за допомогою спеціальних дій. Спеціальні дії щодо позбавлення противника здатності до ведення боротьби по своїй суті різнорідні, оскільки мають об'єктами свого безпосереднього впливу не тільки власне військовий потенціал, але і політичний, економічний, інформаційний, науково-технічний, моральний, культурологічний, демографічний і екологічний потенціали противника. Сукупність різних типів спеціальних дій з метою зменшення цих потенціалів відноситься до другого методу досягнення цілей, до області спеціальних способів ведення війни.

Обидва методи мають внутрішню єдність і тільки перевага одного з них у змісті збройного протисторства визначає метод ведення війни, воєнних дій.

Одною із важливих оборонних функцій воєнної організації держави є територіальна оборона, яка згідно з Законом України "Про оборону" [5, Ст.18] є системою загальнодержавних воєнних і спеціальних заходів, що здійснюються в особливий період із завданнями: охорони та захисту державного кордону;

забезпечення умов для надійного функціонування органів державної влади, органів військового управління, стратегічного (оперативного) розгортання військ (сил); охорони та оборони важливих об'єктів і комунікацій; боротьби з диверсійно-розвідувальними силами, іншими озброєними формуваннями агресора та антидержавними незаконно утвореними озброєними формуваннями; організації та здійснення евакуаційних заходів; проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у небезпечних районах; захисту населення від наслідків воєнних дій, аварій (руйнувань), зумовлених застосуванням засобів ураження, терористичними актами та диверсіями; підтримання правового режиму воєнного стану.

В Законі України "Про оборону" та в інших відповідних керівних документах не визначено, хто повинен нести відповідальність за використання сил ТрО, що вимушено опинилися на окупованій території.

Висновок

У сучасних умовах шаблонне використання класичних форм і способів партизанської боротьби недоцільне. Потрібен пошук та застосування нових форм партизанської боротьби. Одною із таких форм є розробка в Україні окремої системи організації і здійснення партизанського опору на окупованій території. У зв'язку з цим перелік завдань територіальної оборони доцільно доповнити ще одним завданням: участь в організації та здійсненні опору (партизанської боротьби) на території, що окупована противником. При захваті та окупації противником зони (райони) територіальної оборони повинні переходити у зони (райони) партизанського опору.

Список літератури

1. Закон України "Конституція України". – К: Відомості Верховної Ради (ВВР), 2005. – № 2, ст. 44.
2. Военный энциклопедический словарь / Пред. ред. комиссии С.Ф. Ахромеев. – М.: Воениздат, 1986. – 863 с.
3. А.Попов. НКВД и партизанское движение. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2003. – 382 с.
4. Биструхін Г.С., Веденев Д.В. Війна у кам'яних джунглях. (Міська партизанська війна як феномен збройної боротьби). – К.: ГЕНЕЗА, 2006. – 510 с.
5. Закон України "Про оборону України". – К: Відомості Верховної Ради (ВВР), 1992. – № 9.
6. Веденев Д.В., Биструхін Г.С. Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка українських націоналістів та УПА.1920-1945. – К: Генеза, 2006. – 408 с.
7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів // Інфодиск: Законодавство України, ліцензія № 1403A8C1.
8. Іваницький Р.С., Тробюк В.І., Стародубцев С.О. Правові та організаційні основи партизанської боротьби на території, що окупована противником // Честь і закон. – Х: Військ. ін-т ВВ МВС України, 2006. – № 3. – С. 30-35.

Надійшла до редколегії 11.03.2008

Рецензент: д-р військ. наук, проф. І.О. Кириченко, Академія внутрішніх військ МВС України, Харків.

ОРГАНИЗАЦИЯ ОБЩИХ ДЕЙСТВИЙ РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНЫХ ПОДРАЗДЕЛОВ СПЕЦИАЛЬНОГО НАЗНАЧЕНИЯ РЕГУЛЯРНЫХ ВОЙСК И ПАРТИЗАНСКИХ ФОРМИРОВАНИЙ НА ТЕРРИТОРИИ, КОТОРАЯ ОККУПИРОВАНА ПРОТИВНИКОМ

Р.С. Иваницкий

Сделан вывод, что в современных условиях шаблонное использование классических форм и способов партизанской борьбы нецелесообразно. Нужен поиск и применение новых форм партизанской борьбы. Одной из таких форм есть разработка в Украине отдельной системы организации и осуществления партизанского сопротивления на оккупированной территории. В связи с этим перечень заданий территориальной обороны целесообразно дополнить еще одним заданием: участие в организации и осуществлении сопротивления на территории, которая оккупирована противником.

Ключевые слова: партизанское формирование, разведывательный подраздел, оккупация.

ORGANIZATION OF GENERAL ACTIONS OF RECONNAISSANCE SUBSECTIONS OF THE SPECIAL SETTING OF REGULAR TROOPS AND PARTISAN FORMINGS ON TERRITORY WHICH IS OCCUPIED OPPONENT

R.S. Ivanickiy

A conclusion is done, that in modern terms the standard use of classic forms and methods of partisan fight beside the purpose. A search and application of new forms of partisan fight is needed. One of such forms is development in Ukraine of the separate system of organization and realization of partisan resistance on the occupied territory. In this connection it is expedient to complement the list of tasks of territorial defensive another tasks: participating in organization and realization of resistance on territory which is occupied an opponent.

Keywords: partisan forming, reconnaissance subsection, occupation.